

Makale Bilgisi / Article Info

Geliş / Received: 25.12.2022

Kabul / Accepted: 02.02.2023

Araştırma Makalesi/Research Article

DOI: 10.55666/folklor.1224129

**GELENEĞİN DİJİTAL KÜLTÜR ORTAMINA AKTARIMI
BAĞLAMINDA “ÂŞIKLAR KAHVESİ”**

Ramazan SEZGİN*

Öz

Kahvehaneler, âşıklık geleneğinin en önemli icra mekânıdır. Âşıklar bu mekânlarda saz çalmakta, türkü söylemekte, hikâye anlatmakta ve geleneğin gerekliliklerini gerçekleştirmektedirler. 16. yüzyıldan bugüne kadar kahvehaneler âşıkların icra mekânı olma görevini sürdürmesine rağmen günümüzde kaybolma tehlikesi ile karşı karşıyadır. Kahvehanelerde oluşan bu durum âşıklık geleneğini olumsuz şekilde etkilemektedir. Âşıklar, kahvehane ortamında icralarını gerçekleştiremediği gibi gerçekleştirebilecek bir başka mekân da bulamamışlardır. Düzenlenen kimi etkinlikler, anma programları vb. gibi dar icra alanlarında nadir bir şekilde icralarını gerçekleştirmektedirler. Medya ortamının gelişmesi ve âşıklar tarafından tanınmasıyla -tabir yerinde olursa- âşıklar için yeni bir çağ başlamıştır. Bu şekilde medya ortamı, âşıkların icralarını sergileyebilecekleri, kendilerini tanıtabilecekleri bir bağlam rolünü üstlenmiştir. Özellikle internet ortamı ve onun ürünü olan sosyal medya bahse konu olan durumda etkili olmuştur. Âşıklar, icralarını medya ortamında gerçekleştirmekle birlikte -bu ortamda- birlik oluşturarak geleneği yaşatmayı ve gelecek kuşaklara aktarmayı amaçlamışlardır. Dijital ortamlardan birisini teşkil etmesinin yanında dünyada yaygın bir şekilde kullanılan sosyal medya platformu olan Facebook'ta, 23 Şubat 2011'de kurulan ve Âşık Cemal Divanî ile Hacer Alioğlu Yakuti'nin sahibi olduğu “Âşıklar Kahvesi” adlı grup/sayfa da âşık kahvehanesi geleneğinin yaşatılması amacına hizmet etmektedir. Grup, kaybolmaya yüz tutan geleneksel âşık kahvehanelerini folklorun yeni araştırma sahası, âşıklık geleneğinin yeni icra bağlamı olan internet ortamında yaşatmaya çalışmaktadır. Geleneğin güncellenmesi veya yeni bir ortama aktarımı bağlamında değerlendirilebilecek olan “Âşıklar Kahvesi”, birçok avantajı birlikte getirmektedir. Bu şekliyle âşıklar, icralarını gerçekleştirmekte, örgütlenmekte, birbirleri ve halkla iletişim kurmakta, ücretsiz bir şekilde icralarını daha fazla kişiye ulaştırmak ve kendilerini tanıtmak gibi avantajları elde etmiş olmaktadır. Ayrıca yine bahse konu ortamda canlı yayınlar aracılığıyla geleneğin yaşama ve yaşatılmasına hizmet etmektedirler. Çalışma içerisinde, “Âşıklar Kahvesi” hakkında elde edilen veriler yorumlanarak bilgi verilmeye çalışılmış, geleneksel âşık kahvehaneleri ile “Âşıklar Kahvesi”nin benzer ve farklı yönleri mevzubahis edilmiştir. Bu kahvehane bünyesinde gerçekleştirilen icralardan bahsedilmiş ve örnek teşkil etmesi açısından bir canlı yayın akışı paylaşılmıştır. Bütün bunlardan yola çıkılarak ele alınan konu bağlamında kimi önerilere yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Folklor, Âşıklar Kahvesi, Âşıklık Geleneği, Kahvehane, Dijital Kültür Ortamı.

*Yüksek Lisans Öğrencisi, Atatürk Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Erzurum/Türkiye, ramazansezgin2558@gmail.com, ORCID: 0000-0002-1813-458X.

“ÂŞIKLAR KAHVESİ” IN THE CONTEXT OF TRANSFER OF TRADITION TO DIGITAL CULTURAL ENVIRONMENT

Abstract

Coffeehouses are the most important performance venues of the minstrel tradition. In these places, minstrels play saz, sing folk songs, tell stories and fulfill the requirements of tradition. Although the coffeehouses have served as the performance venues of the minstrels since the 16th century, today they are in danger of disappearing. This situation in coffeehouses negatively affects the tradition of minstrelsy. As the minstrels could not perform their performances in the coffeehouse environment, they could not find another place to perform. They some events, commemoration programs etc. rarely perform in narrow performance areas such as with the development of the media environment and its recognition by the minstrels, a new era has begun for minstrels, if it is to say so. In this way, the media environment has assumed the role of a context where minstrels can exhibit their performances and introduce themselves. Especially the internet environment and its product, social media, have been effective in the aforementioned situation. While the minstrels performed their performances in the media environment, they aimed to keep the tradition alive and transfer it to the next generations by creating unity in this environment. In addition to being one of the digital environments, the group/page called “Âşıklar Kahvesi”, which was founded on February 23, 2011 and owned by Âşık Cemal Divanî and Hacer Alioğlu Yakuti, on Facebook, a widely used social media platform in the world, keeps the tradition of the minstrel coffee house alive serves its purpose. The group tries to keep the traditional minstrel coffeehouses that are on the verge of disappearing alive on the internet, which is the new research area of folklore and the new performance context of the minstrel tradition. “Âşıklar Kahvesi”, which can be evaluated in the context of updating the tradition or transferring it to a new environment, brings many advantages together. In this way, the minstrels perform their performances, organize themselves, communicate with each other and the public, and gain advantages such as conveying their performances to more people free of charge and promoting themselves. In addition, they serve to live and keep the tradition alive through live broadcasts in the mentioned environment. In the study, the data obtained about the "Âşıklar Kahvesi" has been interpreted and information has been tried to be given, and the similar and different aspects of the traditional minstrel coffeehouses and the "Âşıklar Kahvesi" are discussed. Performances performed within this coffeehouse were mentioned and a live broadcast stream was shared as an example. Based on all these, some suggestions are given in the context of the subject discussed.

Keywords: Folklore, Âşıklar Kahvesi, Minstrelsy Tradition, Coffeehouse, Digital Cultural Environment.

Giriş

Kahvenin Osmanlı’da kullanılması ve tüketilme hususunda bir ihtiyacın oluşmasıyla “kahvehane” adı verilen mekânlar ortaya çıkmıştır.1 Kahvehane denildiğinde akla öncelikle âşıkların gelmesiyle birlikte geleneksel Türk tiyatrosu bağlamındaki meddah, orta oyunu, gölge oyunu ve kuklanın icraları da bu ortamlarda yapılmaktaydı. Kaynaklar, kahvehanenin ilk kez 16. yüzyıl ortalarında Osmanlı’da kurulduğunu, âşıkların kahvehane ile buluşmasını ise 16. yüzyılın sonu veya 17. yüzyılın ilk çeyreğinde gerçekleştiğini bildirmelerinden hareketle ilk seçeneğe daha ağır basmaktadır.

Fuad Köprülü, çeşitli sosyal tabakaların kahvehaneleri bulunduğu ve bunlardan kimilerinin âşıkların toplantı mekânlarını oluşturduğunu haber vermektedir (1999: 175-176). 2 17. yüzyılın ortalarında Anadolu’da iyice yerleşmiş olan âşık kahvehanesi geleneği, 19. yüzyılda halk şairlerinin halk arasında gördüğü itibar neticesinde daha fazla işlerlik kazanmış, bu yüzyılın sonlarına doğru itibarını kaybetmeye başlamış, 20. yüzyılda âşık tarzı şiir geleneğinin canlanmasıyla tekrar aktif hâle gelmiştir (Düzgün, 2011: 265-267). İlerleyen dönemlerde kimi teknolojik olanakların gelişmesiyle âşık kahvehaneleri müşterilerini kaybetmeye başlamıştır. Ahmet Özgür Güvenç’e göre teknolojinin gelişimiyle birlikte kahvehaneye gidilmeden eğlence ihtiyacının karşılanması, geleneğin icra edildiği mekânlara olan ilgiyi azaltmıştır. Diğer taraftan geleneğin devamını sağlayacak icra ortamlarının bulunmadığı bölgelerde -elektronik kültür ortamı- insanların âşıklık geleneğini tanımalarına ve ona ilgi duymalarına aracılık etmiştir/etmektedir (Güvenç, 2019: 615-616). Bu kapsamda elektronik ortamın âşıklık geleneğine hem olumlu hem de olumsuz etkilerinin olduğunu söylemek yerinde olacaktır. Güvenç -ilk olarak Violetta Krawczyk Wasilewska tarafından yer verilen- “e-folklor” ifadesinin sanal âlemde oluşan kültürü tanımlamak adına kullanılabileceğini belirtmektedir. Elektronik ortamdaki folklor ürünlerinin geneli “e-folklor” olarak değerlendirilirken bu yeni türün kaynağının ise yine folklor olduğu belirtilmektedir (Güvenç, 2014: 38). Bu anlamda e-folklor kapsamında karşılaşılan “Âşıklar Kahvesi”nin kaynağının folklor olduğu, geleneksel âşık kahvesinden esinlenilerek hazırlandığı ve kullanıldığı görülmektedir.

Kahvehaneler, toplumu bir araya getiren ve toplu hâlde sohbetlerin yapıldığı mühim mekânlardan birisidir. Kahvehane, âşıkların -diğer mekânlar (düğünler, panayırlar, şölenler, sahneler vs.) arasında- en önemli icra mekânını oluşturur. Bu kapsamda Dilaver Düzgün, TRT Avaz adlı televizyon kanalında katıldığı “Âşıkların Avazı” programında, âşık kahvelerinin, âşıklık geleneğinin en önemli icra ortamı olduğunu bildirmektedir (URL-1). Ayrıca Saim Sakaoglu, Erzurum’daki âşık kahvehanelerinden bahsederken “O kahvehaneler ki âşıklar olmadan düşünülemez” (2005: 493) diyerek âşık kahvehanelerinin âşıklar için elzem bir rol üstlendiğini belirtir. Evrim Ölçer Özünel (2019: 41) ise âşık kahvehanelerinin UNESCO İnsanlığın Somut Olmayan Kültürel Miras Temsili Listesi’ne sunulan ve kabul edilen unsurlar arasında olduğunu bildirir.3 Mekânlar, toplumun geleneklerinin oluşmasında belirleyici bir rol üstlenmesiyle birlikte toplumun kimliği üzerinde de etki göstermektedir (Çelik, 2019: 755, 756). Bu şekilde mekânlar, geçmişe özlem olarak ifade edilebilecek nostalji üretimiyle hatıraların bellekte kalıcılığını sağlamaktadır (Başaran, 2021: 643). Bu bağlamda değerlendirilebilecek mekân olan âşık kahvehaneleri hem nostalji üretmek belleğe atıfta bulunmakta hem de bundan yola çıkılarak kimlik bilincinin oluşması ve bu bilincin devamının sağlanmasına hizmet etmektedir.

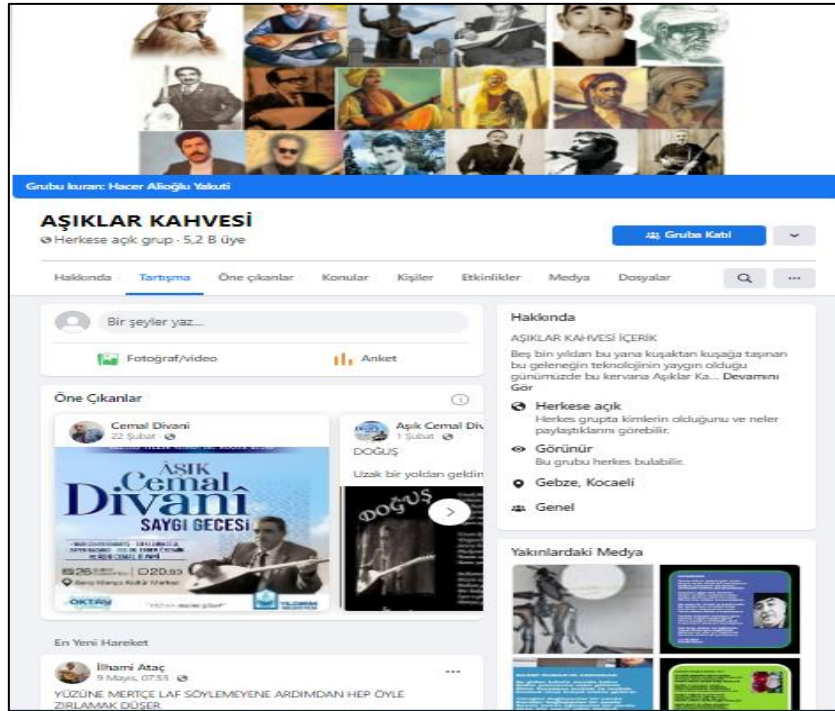
Gelişen ve değişen teknolojik şartlar neticesinde günümüzde aktif olmak ve ses duyurmak adına bu teknolojiye ayak uydurmak gerektiği ortadadır. Âşıklık geleneği bu teknolojik unsurlardan yararlanmaktadır ve yararlanmalıdır. Özkul Çobanoğlu (2018: 125), internetin sadece halkbilimsel araştırma alanı ile bunu gerçekleştiren araç olmadığını, halkbilimi araştırmalarının da vitrinini oluşturduğunu belirtir. Dijital ortamda pek çok âşığın videolarına rastlanması, sosyal medya uygulamalarında hesapları bulunup icralarını sözlü, yazılı veya sözlü-görsel (video) şeklinde buradan da yayımlamaları (vb.), bu durumun göstergeleri arasındadır. Bu kapsamda çalışma içerisinde, Facebook’ta 23 Şubat 2011’den bu yana faaliyet gösteren “Âşıklar Kahvesi” adlı grup üzerinde toplanmış veriler yorumlanmak suretiyle aktarılmaya çalışılacak, bu kahvenin geleneksel âşık kahvehaneleriyle farkları ve ortaklıkları mevzubahis edilecektir. Bu kapsamda kimi önerilere yer verilecektir.

1. Dijital Ortamda “Âşıklar Kahvesi”

Genel olarak bakıldığında internet bağlamı dijital kültür ortamı olarak ifade edilebilir. Dijital ortamın en yaygın ve önemli unsurlarından birisini sosyal medya oluşturmaktadır. Günümüzde âşıkların yaygın bir şekilde sosyal medyada paylaşımlar yaptıkları, icralarını bu ortamlarda sergiledikleri, şiirlerini paylaştıkları, katılacakları programları duyurdukları görülmektedir. Öyle ki sosyal medya uygulamaları üzerine şiirler dahi yazılmaktadır.⁴

Âşıklık geleneğinin kahvehanede sözlü kültür ortamındaki icraları gramofonun icadıyla elektronik ortamda da görülmeye başlanmış, sonrasında ise radyo, kaset, CD, televizyon ve son olarak internetin olanaklarıyla günümüze değin varlığını sürdürmüş ve sürdürmektedir. Bu kapsamda Nebi Özdemir (2015: 358), âşıklık geleneğinin icra ortamlarını teşkil eden kahvehaneler ve köy odalarının, etkili kültür mekânlarının ortaya çıkmasıyla etkisizleşmesi ve kültürel kurum olma işlevini yitirmesinin temelinde medyanın olduğunu ifade eder. Önceki sayfalarda bahsedilen TRT Avaz'daki programda Âşık Kul Nuri ise âşıkların teknoloji ve sahne ile buluşmaları sonrasında kahve ortamının gerilediğini belirtir (URL-1). Âşık kahvehaneleri geleneğinin zayıflamasıyla âşıklık geleneğinin icracıları internet ortamında bu kahvehane geleneğini yaşatmaya çalışmıştır.⁵ Bu hususta -her ne kadar geleneksel âşık kahvesi özelliklerini birebir barındıramasa da- başarısız olduğu söylenemeyecektir. Bilakis kaybolmaya yüz tutmuş bir geleneğin (âşık kahvehanesi geleneği) yeni bir mecrada yaşatılmaya çalışılmasıyla önemli bir adım atılmıştır.

Düzgün, âşık kahvehanesi geleneğinin zayıflamasını geleneğin elektronik ortama kaymasıyla ilişkilendirmekte, geleneksel âşık kahvesinin ise dinleyicilerini tamamen kaybetme tehlikesiyle karşılaştığını bildirip geleneğin bundan sonraki durumunu zamanın göstereceğini ifade etmektedir (2017: 327). Metin Ekici (2011: 11) de geleneğin günümüzdeki sorunlarından bahsettiği çalışmasında âşıklık geleneğinin en önemli sorununun icra yeri olduğu dile getirmektedir. Bu kapsamda geleneksel âşık kahvesi dinleyicisini tamamen kaybetme tehlikesi ile karşı karşıya kalsa da dijital kahvehaneler gelişim göstermekte ve bu kahvehaneler, dinleyicilerini tekrar kazanmaya çalışmaktadır. Geleneksel âşık kahvehanelerinde yapılanların neredeyse tümünün belki fazlasının yapılmasına dijital kahvehanelerde olanak tanınır. Ersoy Gülüm, gerçek hayatta bir grubun üyesi olmanın sınırlı ve zahmetli bir iş olduğu; ilgi ve yetenek ekseninde toplulukların oluşturulması ve bunların niteliği hususunda sanal ortamın daha verimli olduğunu belirtmektedir (2018: 132).

Görsel 1: "Âşıklar Kahvesi"nin Profil Görüntüsü (URL-3).⁶

Folklor ürünlerinin dijital aktarılmasının yanı sıra âşık kahvehanelerinin yaygınlığını, aktifliğini kaybetmesiyle (veya yaygınlık ve aktifliklerinin yok denilecek kadar azalmasıyla) kahvehaneler dijital ortama taşınmaya başlamıştır. Özdemir (2016: 1158)’e göre göç, insanlar ve eşyaların yanı sıra geleneği ve mekânları da taşımaktadır. Bu kapsamda âşıklar, internet ortamına göç ederken geleneğin kimi unsurları da âşıklarla birlikte bu ortama göç etmiştir. Bahse konu olan göçlerden birisi ise âşık kahvehaneleridir.

Sosyal medya sitelerinin başlı başına birer “Dijital Kahvehane” olduğu söylenebilecekken, Facebook’ta “Âşıklar Kahvesi” adında bir grup kurulmuştur. Cemal Divanî ve Hacer Alioğlu Yakuti’nin sahibi olduğu ve kurucusu ile yöneticisinin Hacer Alioğlu Yakuti olduğu bu grup 23 Şubat 2011’de faaliyete geçmiş olup 5,2 bin üyeye sahiptir. İstatistiklere bakıldığında 2022 nisan ayı içerisinde yirmi yedisi fotoğraf, ikisi video olmak üzere toplam yüz üç gönderi paylaşılmıştır. Bu şekilde sayfa, Türk halk edebiyatına katkı sunmasının yanı sıra geleneği yaşatmayı da amaçlamaktadır. Şule Gümüş (2022: 493), kültürel benliğin yitirilmemesi için kültürel kodların yinelenerek veya yenilenerek aktarılması gerektiğinden söz etmektedir. Bu şekilde âşık kahvehanesi geleneğinin yenilenerek varlığını devam ettirdiği söylenebilir. Eda Alev (2014: 322), çalışmasında “Âşıklar Kahvesi”nden bahsederken bunun “sanal kahvehâne” görevi üstlendiğini belirtir.⁷ Bu grubun “Hakkında” bölümünde ise aşağıda verilecek olan yazı dışında âşıklık geleneği hakkında bilgiler yer almaktadır:

“Beş bin yıldan bu yana kuşaktan kuşağa taşınan bu geleneğin teknolojinin yaygın olduğu günümüzde bu kervana Âşıklar Kahvesi olarak bizde katılımlım dedik. Gerek yazılım gerek daha önceden hazırlanmış âşık türküleri, atışmalar, hikayeler ve geleneğin tüm dallarını içeren tüm paylaşımları paylaşmak üzere buradayız. Bu grubun içerisinde çok değerli hocalarımız Âşıklarımız ozanlarımız ve şairlerimiz bulunmaktadır. Kimi ara sıra yorum ve paylaşımları ile katılımda bulunurken kimi sadece izlemekle yetiniyor. Ayrıca grubumuz üniversite öğrencileri tarafından da izlenmektedir. Değerli âşıklarımız, ozanlarımız ve şairlerimiz bu geleneğin dallarını içeren her tür paylaşımlarınızı bekliyoruz. Saygılarımızla...” (URL-3).

Üstteki açıklamada belirtildiği üzere âşıklık geleneğinin pek çok dalında paylaşımlara yer verilmekle birlikte, üyeleri arasında başta âşıklar (Âşık Sıtkı Eminoğlu, Âşık Çeliker, Ozan Bülent Kurşuni, Âşık Yavuz, Âşık Kaptani, Âşık Salih Armağan, Ozan Abdullah Çayiroğlu, Ozan Yüksel Yakupoğlu, Âşık Osman Feryadi, Âşık Gökşani, Âşık Bülent Aydın, Ozan Dertli Polat, Âşık Gökmen Dursunoğlu, Âşık Baba, Halk Ozan Alper Alperen, Âşık Zafer Karabay, Âşık Muhsin Yaralı, Âşık Ersani vb.) olmak üzere akademisyenler, öğrenciler, araştırmacılar ya da geleneğe ilgi duyan diğer kişiler bulunur ve kimi üyeler paylaşımları okur/izlerken, kimileri de bu kapsamda paylaşım yaparak grubun aktifliğini korumasına, gelişmesine yardımcı olur. Bu şekilde Türkiye’nin farklı bölgelerinden âşıklar, “Âşıklar Kahvesi” sayesinde dijital ortamda bir arada bulunup paylaşımlar yapabilmektedirler. Ayrıca âşıklar bu grupta icralarını paylaşarak kendilerini ve eserlerini tanıtmış olurlar.

Gülüm (2018: 132)’e göre sanal ortamın olanaklarından etkin ve yararlı şekilde faydalanılarak folklorik mahiyetli de olmak üzere çeşitli sanal topluluklar oluşturulabilir. Gülüm’ün bahsettiği sanal topluluklardan birisi olarak ifade edilebilecek “Âşıklar Kahvesi” üyelerinin önemli bir kısmını yetişkin ve ihtiyar erkekler oluştururken genç erkek ve kadınlar da bu grubun üyeleri arasında yer almaktadır. Grup üyelerinin pek çoğu bu grupta paylaşım yaparken kimileri izleme/okuma/dinleme ile yetinmektedir. Birçok âşığın üyesi olduğu bu grupta şiirler yazılı, görsel üzerine yazılı veya videolu şekilde paylaşılmaktadır. Söz gelimi, Âşık Kaptani, Cemal Divanî’nin görseline yer vererek ona ithafen şiir yazmıştır (URL-4). Âşık Ersani ise icralarından ve katıldığı programlardan paylaşımlar yapmıştır (URL-5). Ayrıca grupta çeşitli sorulara cevap verilerek faydacılık gözetilmektedir. Mesela, “Halk Ozan Alper Alperen” adını taşıyan bir kullanıcı, “Kültür Bakanlığı ozanlık sınavına katılan var mı? Ne soruyorlar? Nasıl hazırlanalım?” şeklinde bir soru sormuş, farklı bir âşık ise cevap vermiştir (URL-6).

“Âşıklar Kahvesi” adlı grup bünyesinde dosyalar bölümü yer almaktadır. Dosyalar bölümünde birçoğu birbirinden farklı olmak üzere yetmiş iki dosya bulunur. Bu bölümde “Eski Kıraathanelerde Âşıklar Meclisi” (28 Şubat 2011), başlığı ile bu hususta bilgi verilmektedir. “Kutlu Doğum Muhammed Mustafa (sav)” (16 Nisan 2011), başlığıyla bugüne özel Cemal Divanî’nin bir şiirine yer verilmiştir. Hacer Alioğlu Yakuti tarafından “Âşık Sümmani’nin (Hayatı)” (5 Nisan 2011) başlıklı yazıda Âşık Sümmani hakkında

bilgi verilmektedir. Ayrıca kendisi de Erzurumlu olan Cemal Divanî, Erzurum'un düşman işgalinden kurtuluşunun 93. yıldönümü münasebeti ile şiir paylaşmıştır. Âşık Kevseri tarafından "Libya Saldırısı" (22 Mart 2011) başlıklı şiir yazılmış ve "Peygamber Efendimizin Kadınlarla İlgili Hadisleri" (7 Mart 2011) başlıklı yazı paylaşmıştır. Cemal Divanî, "Cemal Divani-Oltulu Âşık İhsani Karşılaşma" (7 Mart 2011) adlı yazılı formattaki karşılaşmayı paylaşmıştır. Zafer Kazancı tarafından "Gerek mi Kaldı" (27 Şubat 2021) adlı şiir yazılmıştır. Farklı âşıkların (Âşık Mehmet Gülhâni, Gürsel Sukûti, Hanaklı Âşık Mazlumi, Selami Yağar, Öncay Demir vb.) şiirleri de paylaşmıştır. Cemal Divanî, "Farkında Olmadan Âşıklık Geleneğine Verilen Zarar" (25 Nisan 2011) adlı yazısında da âşıklık geleneğine verilen kimi zararlardan geri dönülmesi gerektiğini bildirmektedir. "Reyhani Baba Anısına Dostlar Arasında Söyleşi" (13 Aralık 2011) başlığı altında Gürsel Sukûti, Hacer Alioğlu Yakuti, Özcan Çiftçi tarafından gerçekleştirilen söyleşi yazılı formatta sunulmuştur. Ayrıca Cemal Divanî tarafından ortaya konulmuş olan "Halk Şiirinde Muamma" başlıklı yazıda ise muamma hakkında bilgi verilmiştir. Zafer Kazancı adlı âşığın ustası olan Cemal Divanî'ye ithafen "Ustama" başlıklı şiiri yer almıştır. Bunların yanı sıra birçok şiir, çeşitli konularda yazı ve bilgi paylaşmıştır (URL-7). Bu şekildeki paylaşımlar süreklilik kazanamamıştır ve devam etmemiştir.

Medya bölümünde önemli ölçüde malzeme ile karşılaşmıştır. Bunların kayda değer bir kısmını Cemal Divanî'nin görsellerle desteklenen şiirleri oluştururken diğerlerini ise farklı âşıklar, kişiler tarafından paylaşılan şiirler ve program duyuruları oluşturur. Ayrıca kimi zamanlar Mevlâna, Cemil Meriç, Platon gibi farklı yazar ve şairlerin sözleri paylaşmıştır. Bunun yanında âşıklık geleneği bağlamında değerli isimler hakkında bilgilendirici gönderilere yer verilmekte; vefat etmeleri durumunda bilgi verme ya da önceden vefat etmiş olanları anma şeklinde paylaşımlar yapılmaktadır. Bu kapsamda Hacer Alioğlu Yakuti, Âşık Veysel'i ölümünün yıl dönümü olan 21 Mart'ta Âşık Veysel'in görseliyle anmıştır (URL-8). Cemal Divanî ise Rasim Köroğlu'nu vefat yıldönümünde anmıştır (URL-9).

Millî konularda paylaşımlar yapılmıştır. Hacer Alioğlu Yakuti tarafından İstiklal Marşı'nın Kabulü'nün 100. yılı dolayısıyla bir paylaşımına yer verilmiştir. Önemli günlere dair şiirlerin yazıldığı ve paylaşıldığı görülmektedir. Söz gelimi, Nazım Taştan "Şeb-i Arus" adlı şiirini paylaşmıştır (URL-10). Çeşitli programların duyuruları yapılmaktadır: Hacer Alioğlu Yakuti tarafından "Âşık Sümmani Anısına Türkü Gecesi" adlı programı duyurulabilmek amacıyla programın görseliyle birlikte paylaşımına yer vermiştir (URL-11). Âşıklar hakkında yapılan çalışmaların kimileri burada paylaşılmıştır. Mesela, Muhammet Emin Alıntışık tarafından Âşık Sıtkı Eminoğlu adına oluşturulan çalışmaya yer verilmiştir (URL-12).

Görseller bahsinde çeşitli önemli gün ve gecelere, millî ve dinî konulardaki paylaşımlara, çeşitli âşıkların görsellerine, şiirlerine veya şairlerin eserlerine rastlanmaktadır. Düzgün (2005: 165-169), âşık kahvehanelerinde Mustafa Kemal Atatürk, Türk bayrağı, İstiklâl Marşı, âşıkların fotoğraflarının (kimi zaman fotoğrafların altında dörtlükleri bulunur), besmele yazısının vb. bulunduğunu belirtir. Bu bakımdan dijital kültür ortamında yer alan kahvehane ile geleneksel âşık kahvehanesi arasında benzerlik kurulabilir. Çok sayıda görsel paylaşımı bulunduğundan bu görsellerin belirli bir sayısına ulaşamamıştır. Bu gruptaki videolar bölümü ise ayrıca incelenmiştir.

Videolar kısmında çeşitli âşıkların icralarının paylaşıldığı, karşılaşmaların yapıldığı görülmektedir. Bunlar, âşıkların kendi aralarında yaptıkları icralar olduğu gibi televizyon programlarında veya şöenlerde vb. yaptıkları eski veya yeni icraların videoları da olabilmektedir. Videolar arasında düzenlenen canlı yayınların kayıtlarına rastlamak mümkündür. Bu konuda -fikir vermesi açısından- örnek bir canlı yayın akışı şu şekildedir:

Cemal Divanî tarafından başlatılan canlı yayının girişinde bir şiir okunup okunan şiirin sahibi bildirilip bu kapsamda hazırlanan bir çalışma (Dilaver Düzgün-Dertli Divanı) paylaşılır. Âşık, canlı yayın esnasında gelen yorumlara (yani dinleyici-izleyicilerin yazdıklarına) sözlü bir şekilde cevap vermektedir. Divanî, bu esnada dua edip "Bismillah" diyerek icrasına başlar. Sonrasında saz eşliğinde icrasını gerçekleştiren âşık, devamında seslendirdiği türküyü şiir formatında tekrar okuyup açıklama ve yorum yapmaktadır. Aralarda yorum yazanlara cevap verip selamlarını iletir. Bu canlı yayının devamında, Erzurumlu Emrah ve Sümmani divanlarından parçalar okuyacağını bildiren âşık, sık sık "Burası âşıklar kahvesi" şeklinde ifade kullanıp internet ortamındaki "Âşıklar Kahvesi"ni vurgulayarak izleyicilerin kendilerini geleneksel âşık kahvesinde

hissetmesini sağlamaya çalışır. Programın devamında Erzurumlu Emrah’ın bir eserini seslendiren âşık, izleyicilerin yorumlarından hareketle -dönemin güncel konuları arasında değerlendirilebilecek- koronavirüs üzerine fikir beyan ederek devletin kurumları, bilim insanları varken ve bunlar açıklamalar yaparken, kimi kişilerin çıkıp insanlığın yok edileceği, 500 bin kişinin kalıp diğerlerinin öleceği şeklindeki düşüncelere inanılmaması gerektiğini belirtir (bu canlı yayın 17 Nisan 2020’de yapılmıştır ve Türkiye’de ilk koronavirüs vakasının görüldüğü günden yaklaşık bir ay kadar sonraya denk gelir). Ayrıca bu dönem içerisinde devletin “mecbur olmadıkça dışarı çıkmayın” duyurusunu dinlemeyen halka dışarı çıkmaması hususunda uyarılarda bulunmaktadır. Arada bu şekilde sohbetlerde bulunan âşık daha sonra gelen yorumlara bakıp selam göndermekte ve icrada bulunmak için eline kitap almaktadır. (Yusufelili) Ali Huzuri’den bir icra gerçekleştirilmeden önce Ali Huzuri hakkında birtakım bilgilere ve şiirine yer verir. Sonrasında yorumlara bakan âşık, kendisinden istek parçada bulunan izleyicisinin isteğini geri çevirmeyip “Aşk Böyle Bir Şey” (Vural ve Yakuti, 2015: 291-292) şiirini türkü formatında icra etmektedir. Bunun yanı sıra âşık, boğazından kaynaklanan bir durumdan dolayı canlı yayını erken kesmek istese de bir âşık arkadaşı (Âşık Sıtkı Eminoğlu), “yok öyle kesmek devam” diyerek buna karşı çıkmıştır. Ayrıca pek çok değerli âşığın (sözgelimi, Âşık Ruhani) tanınmamasından, yeterince değer verilmemesinden yakınan Cemal Divanî, canlı yayın esnasında bu âşıklar hakkında bilgi vermektedir. Ruhani’nin sadece tek bir şiirinin bilindiğinden farklı şiirlerine kimsenin bakmadığından şikâyet eden Divanî, canlı yayının farklı zamanlarında Ruhani’nin şiirlerini seslendirir. Bu şekilde canlı yayın sayesinde âşık, İzmir, Ankara, Bursa, Erzurum, Sakarya vb. kentlerden izleyici bulmaktadır (bu kentlere, izleyicilerin ‘X’den selamlar’ şeklinde yorum yapması sonucunda ulaşılmıştır). Yayının devamında “Duvar” (bk.: Vural ve Yakuti, 2015: 196-197) şiirini okuyup şiirlerin bu şekilde kalmaması, üzerinde analiz edilmesi gerektiğini belirtir. Farklı âşıklar da bu kapsamda yorumlar bölümünde şiir paylaşırlar. Söz gelimi, Âşık Sıtkı Eminoğlu “Ne diyeceğimi bilemiyorum / Yolarım kapandı gelemiyorum / Selam dahi bile salamıyorum / Ümitle beklerim güzel günleri” şeklinde paylaşımında bulunmuştur. Canlı yayının devamında farklı âşıklardan ve âşıklar üzerine yazılmış kitaplardan söz eden Divanî, Seyrani’den bir şiir okuyup toplum içerisindeki kimi aksaklıkları dile getirir. Sonrasında “Öğretmenim” (Vural ve Yakuti, 2015: 210-211) şiirini okumakta ve “Ne Bileceksin” (Vural ve Yakuti, 2015: 201-202) eserini seslendirmektedir. Âşıklık geleneği hakkında da kimi bilgilere yer vermekte ve amacının, geleneği bir adım daha ileriye götürebilmek olduğunu ifade etmektedir. Ayrıca belediyelerin kimi şarkıcılara yüksek paralar verip sahneye çıkarırken, âşıklara yol parasını karşılayabilecek cüzi bir para verme konusunu eleştirmektedir. Yorumlarda Cemal Divanî’den istek parçalar istendiği gibi âşık, övgü dolu sözlerle de tebrik edilmektedir. Bu durum âşığa moral-motivasyon vererek icralarını devam etmesini sağlamaktadır. Cemal Divanî, kendine ait kitapları tanıtmakta, canlı yayın esnasında ara ara dualara yer vermektedir. Âşıklık geleneğinin zorlu süreçlerden geçerek bugünlere geldiğini ve geleneğin yaşatılması için ellerinden gelen çabayı gösterdiklerini, destekleyici bulamadıkları, Kültür Bakanlığı’nın âşıklara sahip çıkmadığı şeklindeki sitemlerini dile getirmektedir. Ayrıca âşıklık geleneğine önem verilmesi gerektiği, verilmezse kaybolacağı kaybolduğu zaman tekrar geri getirilemeyeceğinden bahsetmekte ve Türk milleti oldukça bu geleneğin süreceğini ifade etmektedir. “Bu Başka Birşey” (Vural ve Yakuti, 2015: 284-285) şiirini okuyarak canlı yayını bitirmektedir (URL-13, 1 saat 32 dakika 12 saniye, 17 Nisan 2020).

“Âşıklar Kahvesi”nde çeşitli âşık icralarının videolarına yer verilmektedir. Kahvede yapılan âşıklık icraları gerek canlı yayın şeklinde gerekse elde olan icra kaydının farklı zamanlarda bu gruba yüklenmesi suretiyle paylaşılmaktadır. Farklı âşıklara (vefat etmiş olanlar da dâhil) ait icralar da paylaşılır ve bu şekilde âşıkların kültürel bellekte kalıcılılaşması dolayısıyla unutulmaması sağlanır. Söz gelimi Hacer Alioğlu Yakuti tarafından “Murat Çobanoğlu selam olsun” (URL-14) başlığı ile yayımlanan Murat Çobanoğlu’nun icrası, durumu açıklar niteliktedir. Âşık Reyhani, Âşık Mustafa Ruhani, Âşık Murat Çobanoğlu, Âşık Cemal Divanî, Âşık Sıtkı Eminoğlu, Fazıl Mancılık, Âşık Şakir İhsanioğlu vb. âşıkların icraları da yer almaktadır.

Türk folkloru hakkında paylaşımlar bulunmaktadır. Söz gelimi, Hacer Alioğlu Yakuti, TRT Avaz’da yayımlanan Dede Korkut belgeselini “Dede Korkut’u Yakından Tanıyalım” başlığı ile paylaşmıştır (URL-15). Eski zamanlarda televizyonda yayımlanmış veya kamera ile kaydedilmiş çeşitli videoların izleyiciye sunulabilmesine olanak tanınır ve bu icralar, istenildiği zaman izlenebilir (hesap silinmediği/dondurulmadığı, yapılan paylaşımlar silinmediği takdirde).

Emek hırsızlığı durumu internet ortamında yaygın bir şekilde görülmektedir. Bir başkasının şiirinin kendi şiiriymiş gibi paylaşma durumu konuyu aydınlatır niteliktedir. Bu hususta Cemal Divanî, Mevlüt İhsani'nin bir şiirinin başka birisi tarafından farklı bir sitede birtakım değişikliklere uğratılmak suretiyle kişinin kendi adına paylaşmasını eleştirmiştir (URL-16). “Âşıklar Kahvesi”nde ilki 26 Şubat 2011’de paylaşılmasıyla birlikte yaklaşık dört yüz video yer almaktadır. Bu kapsamda zengin bir içeriğe sahip olduğu söylenebilir.

2. “Âşıklar Kahvesi”ni Değerlendirme ve Geleneksel Âşık Kahvesiyle Karşılaştırma

Kimi âşık kahvehaneleri âşık olmayan kişiler tarafından açılmasına rağmen âşık olan kişiler tarafından açılan veya işletilen kahvehaneler de bulunmaktadır (bk.: Düzgün, 1995: 16; Düzgün, 2005: 145-154). Düzgün (2005: 155), “âşık kahvesi” adını taşıyan kahvehanelerin işletmecilerinin genellikle âşık olduğunu belirtir.⁸ Ele alınan “Âşıklar Kahvesi”nin sahibi de bir âşık olan Cemal Divanî ile Hacer Alioğlu Yakuti’dir. Âşık kahvehanelerinde toplanma durumunun azalmasıyla âşıklar ve onların takipçileri internet ortamında toplanmaya başlamışlardır. Bu toplanmanın en yoğun gerçekleştiği en eski ortamlardan birisi olarak 2011’de kurulan “Âşıklar Kahvesi” örnek gösterilebilir. Bu kapsamda geleneksel âşık kahvehaneleri ile dijital kültür ortamı bünyesindeki “Âşıklar Kahvesi”nin benzer ve farklı yönlerinden bahsetmek gerekmektedir.

1. Âşık fasıllarının başlangıcında usta malı şiirlere yer verilip daha sonra kendi eserlerini sunan âşıklar olduğu gibi kendi şiirleriyle başlayıp ilerleyen safhalarda usta malı şiirlere yer veren âşıklar da bulunmaktadır (Düzgün, 2005: 186). Cemal Divanî, internet ortamındaki kahvehanede sunduğu canlı yayına usta malı şiirle başlamış, sonrasında kendi eserlerine yer vermiş, ara ara yine usta malı şiirleri seslendirmiştir.
2. Geleneksel âşık kahvehanelerinde yapılan karşılaşmalar azalmasına rağmen internet ortamındaki âşık kahvehanelerinde bu karşılaşmalara rastlamak mümkündür. Ele alınan kahvehanede bünyesinde pek çok karşılaşmaya rastlanmıştır. Ayrıca söyleşiye yer verildiği görülmüştür (URL-17, 3 Şubat 2018’de düzenlenmiştir).
3. Kahvehanelerde dinleyiciler, âşıktan çeşitli şekillerde (kâğıda yazılarak, sesli bir şekilde, garsona bildirilerek) istekte bulunur ve bunun karşılığında bahşiş verirler ya da “çok yaşa”, “sağ ol”, “var ol” gibi ifadelerle âşğın motivasyonunu yükseltirler (Düzgün, 2005: 174, 175). Bahşiş durumu “Âşıklar Kahvesi”nde bulunmamasına karşın yorumlar kısmında âşıktan istekte bulunulup motivasyonunu yükseltecek ifadelerle yer verilir. Cemal Divanî’nin düzenlediği canlı yayında dinleyiciler, istek parçalarda bulunur, selam gönderir veya icracı âşığa karşı tebriklerini ve dualarını iletirler (URL-18).
4. Âşıkların, icralarını gerçekleştirirken motive olmaları adına seyircilerden alkış/dua, övgü vb. şeklinde dönütler almaları gerekir. Bu duruma “Âşıklar Kahvesi”nde izleyicilerin yorumlar bölümünde düşüncelerini yazılı veya emoji aracılığıyla dile getirmeleri şeklinde rastlanır.⁹ Özkan Daşdemir ve İnan Umurbek (2017: 70) asırlara meydan okuyarak günümüzde hâlâ devam eden âşıklık geleneğinin varlığını sürdürmesinin toplum beğenisinden kaynaklı olduğunu dile getirmektedir.
5. Düzgün (1995: 17), âşıkların manzum eserlerini saz eşliğinde sunmasının yanı sıra aralarda dinleyicilerle sohbet ettiklerini, iyilik ve doğruluk öğüsünde bulduklarını, fıkra veya başlarından geçen bir olayı anlattıklarını bildirir. Bahse konu olan konuların tümüne internet ortamındaki kahvede de rastlanmaktadır. Yorumlar aracılığıyla sohbet edilebildiği, iyilik, doğruluk, güzellik konularında nasihatlere yer verildiği ve ders çıkarılması amacıyla kısa hikâyeler anlatıldığı görülmektedir.
6. Durmaz (2020: 115) âşıkların kahvehanede bulunmasının eğlence ve yetenek gösterisinin yanı sıra halkın sesi olma amacı taşıdığını; yaşanan dönemdeki olayları bildirerek haberci görevi üstlendiklerini belirtmektedir. Bahse konu olan durumlara “Âşıklar Kahvesi”nde de rastlanmakta hatta olaylar hakkındaki bilgiler geleneksel âşık kahvehanesinden daha hızlı bir biçimde daha fazla kitleye iletilmektedir. Kahvehane ortamında kimi toplumsal sorunlara karşı üstü kapalı

- şekilde eleştiriler yapılmaktadır. Cemal Divanî, internet ortamındaki kahvehanede gerçekleştirdiği canlı yayında bu eleştirilere yer vermektedir.
7. Erdem Özdemir, geçmişte kahvehanelerin önemli bilgi aktarım merkezlerinden birisi olduğunu belirtir (2016: 1156). “Âşıklar Kahvesi” de önemli bilgi aktarım merkezlerinden birisini teşkil etmektedir (âşıkların verdiği malumatların yanı sıra -önceki sayfalarda bahsedildiği gibi- kimi âşıklar hakkında bilgi veren paylaşımlar akla gelmelidir). Bu ortamda aktarılan bilgilere daha fazla kişi tarafından daha hızlı şekilde ulaşılabilir.
 8. “Âşıklar Kahvesi”ndeki üyelerin çoğunluğu erkek olmasına karşın kadın üyelere de rastlanmaktadır. Bu durum geleneksel âşık kahvehanelerindeki durumla örtüşmektedir. Bu konuda Özdemir, Bursa âşıklar kahvesine (çoğunluğu erkek olmasına karşın) kadın icracı ve dinleyicilerin de geldiğini belirtmiş, bu sayının günümüzde arttığını ifade etmiştir (2016: 1160). Mete Taşlıova, geleneksel icra ortamlarının erkek egemen olduğunu, -günümüzde ise bu icraların-televizyon yayımları sayesinde kadınlar ve gençler tarafından da izlenebildiğini belirtir (2014: 102). Bu durum dijital ortamdaki âşıklar kahvesi için de geçerlidir.
 9. Süleyman Fidan, âşıkların dinleyici karşısına takım elbise veya yöresel giysilerle çıktığını belirtir (2017: 164). “Âşıklar Kahvesi”nde de takım elbise giyildiği gibi günlük kıyafetlerle izleyici karşısına çıkılmaktadır.
 10. Çıracık, kitabı bilgileri ustasından dil yoluyla öğrenirken, icra ortamında faslın başlaması, ilk kimin neyi, ne zaman ve neden okuduğunu kahvehanelerde gözlem yoluyla öğrenmektedir ve bu açıdan kahvehaneler, âşıkların yetiştirildikleri bir hüviyete sahip olmaktadır (Balkaya, 2013: 885-886). Düzgün (2005: 157) çıracıklık eğitimini sürdüren genç âşıklara kahvehanelerde fırsat verildiğini ifade eder. Bu durum internet ortamındaki “Âşıklar Kahvesi”nde de görülmektedir. Ayrıca bu ortamda kayıtların tekrar tekrar oynatılabilmesiyle çıracıkların kimi avantajlar yakalayacağı düşünülmektedir. Bunun yanı sıra çıracık olan âşığı, ileride dijital ortamdaki kahvehanenin beklediği ve icralarını burada gerçekleştireceği düşünüldüğünde dijital ortamı daha iyi öğrenmesine olanak tanınacaktır. Bu ortamın tehlikelerinden birisi ise kişinin belirli bir âşığın çıracığı olmadan kendisini usta âşık olarak ilan edebilmesidir.
 11. Televizyon programlarında âşıklar, icralarını belirli zaman dilimi içerisinde gerçekleştirmeleri gerekir ve araya giren reklamlarla birlikte icralarına yerli-yersiz ara vermek durumunda kalırlar. Bu kapsamda televizyondaki süreli icralara karşın bu ortamda süresiz, kendi istekleri doğrultusunda icralarda bulunmakta yani sundukları programın yöneticileri kendileri olmaktadır.
 12. Düzgün (2005: 156; 2017: 326-327), günümüzde varlığını devam ettiren âşık kahveleri hakkında bilgi verirken kahvede âşık programlarının akşam saatlerinde başladığını ve dinleyiciler arasında kendi aralarında konuşmaya başlayan kişilere âşık tarafından nazıkçe kimi cezalar verildiğini ifade eder. Dijital kahvehanelerde günün her vakti gönderiler paylaşılabilir ve bunlar kaybolmadığından bu kahvehane üyeleri veya üye olmayan kişiler tarafından (grup yöneticisi gönderileri sadece grup üyelerinin görebilmesi şeklinde ayarlamadığı takdirde) istenilen her vakit görüntülenebilir. Bunun yanında dinleyicilerin kendileri arasında konuşması ve onlara ceza verilmesi gibi bir durum bu kahvehane ortamında geçerli değildir.
 13. İnternet ortamındaki kahvehanede âşık kahvehanelerinde olduğu gibi canlı bir izleyici-dinleyici kitlesini karşısında bulamaması bir dezavantajdır. Düzgün (2011: 269), dinleyicilerin âşığın ortaya koyacağı mahsullerin yaratılması için gerekli atmosferi hazırladıklarını belirtir. İnternet ortamındaki kahvehanede yorum vb. şekillerde destekler verilmesine rağmen bahse konu olan atmosferin yaratılmasında geleneksel âşık kahvehaneleri gibi bir etki gösteremediği düşünülmektedir. Bu kapsamda farklı şekillerde dinleyicilerin görüntülü bağlanması ve yüz yüze iletişimin sağlanması mümkün olacaksa da bu yüz yüze iletişim ekranların ardıyla sınırlı kalacağı için geleneksel âşık kahvehanelerindeki hissiyat tam anlamıyla sağlanamayacaktır.
 14. İnternet ortamındaki kahvehanede uzun uzun anlatılan hatta ertesi günlerde devam edilen

hikâyelere rastlanılmamıştır. Divanî, hikâyeden ziyade “Mızrabın Derdi” adında bir yazı dizisi oluşturmuştur. 10 Düzgün (2011: 270) medya olanaklarında yaşanan gelişmeler (radyo, televizyon, bilgisayar vb.) neticesinde hikâyecilik geleneğinin yok olma üzere olduğu ve günümüzde bir hikâye metninin günlerce süren sunumunun bulunmadığını belirtir. Bahse konu olan durumunun dönemin getirdiği koşullar yahut geleneksel âşık kahvehane kültürünün zayıflaması neticesinden hareketle olduğu anlaşılmaktadır. Âşıklar tarafından halk hikâyesi anlatma geleneğinin yerini televizyonların alması bu geleneğin kaybolmasına sebebiyet veren unsurlar arasında değerlendirilebilir.¹¹

15. Gerek müşteri gerekse dinleyici konumunda bulunan âşık kahvehanesi izleyicileri arasında mesleki ve sosyal statüleri bakımından çiftçiler, esnaf, işçi ve memurlar, emekliler, öğretim elemanları, bürokratlar, halk ozanları, öğrenciler bulunmaktadır (Düzgün, 2005: 161-165). Bu durum internet ortamındaki âşık kahvehanesi için de geçerli olmakla birlikte daha fazla kesimden katılım sağlanabilme imkânı mevcuttur.
16. Düzgün (1995: 17), âşıklar kahvesinde uyulması gereken birtakım kuralların olduğunu belirtmektedir. Bu kurallara internet ortamındaki “Âşıklar Kahvesi”nde “grupla alakasız şeyler paylaşılmaz”, “saygı hoşgörü” olmak üzere daha kısıtlı bir şekilde karşılaşılmaktadır.
17. Sazla eşlik edilmeden şiirler okunması da âşık kahvehanelerinin uygulamaları arasındadır (Düzgün, 2005: 184). İnternet ortamındaki kahvehanede de bu uygulamayla karşılaşılmaktadır.
18. Düzgün (2005: 200), hikâye anlatma geleneğinin zayıflamasının sebepleri arasında dinleyicilerin her gün (aynı) kahvehaneye gelmemesini gösterir. İnternet ortamındaki kahvehanede istenildiği zaman bu hikâyelerin dinlenmesi/okunması mümkün olmakla birlikte canlı olarak tüketilmenin yerini tutmamaktadır. Bununla birlikte yine internet ortamında âşıklar tarafından hikâye anlatma geleneği yaşatılabilecektir, bu imkân mevcuttur.
19. Geleneksel âşık kahvehanelerinde askı ve muamma geleneği icra edilmekteydi. Askı ve muamma geleneği internet ortamındaki kahvehanede görülmemekle birlikte bu geleneğin kaybolmasının internet odaklı bir durum olmadığı, Düzgün (2005: 232)’ün 1987’den bu yana askı ve muamma uygulamasına rastlamadığını bildirmesinden anlaşılmaktadır.

Sonuç

Âşık kahvesi geleneğinin internet ortamında varlık göstermesi geleneğin güncellenerek yaşatıldığını kanıtlar niteliktedir. Günümüzde medyanın sosyal hayat içerisinde bu denli etkili olmasıyla âşıkların tüm imkânlarıyla bu ortamda bulunması âşıklık geleneğinin geleceği için elzemdir. Bu kahvehane ortamında âşıkların icralarının (şiir, türkü, hikâye, karşılaşmalar vb.) kaybolmaması hatta daha önceki icraların da burada paylaşılmasına imkân tanınması, âşıkların bu kahvehaneyi, şiirlerini paylaştıkları bir dijital ortam olarak kullanması “Âşıklar Kahvesi”nin dijital kültür ortamında “Âşıklık geleneğinin belleği” olarak yer aldığını göstermektedir ve bu bellek her geçen gün veya saat daha fazla beslenmektedir.

“Âşıklar Kahvesi” sayesinde Türkiye’nin hatta dünyanın herhangi bir yerindeki âşıklar, kahvehane ortamında bir araya gelmekte, toplanmakta ve icralarını sunmaktadırlar. Ayrıca bu ortamda daha fazla kişiye hitap etmenin yanı sıra kendilerini ve eserlerini herhangi bir ücret ödemededen tanıtmaktadırlar. Bununla birlikte âşıklar, bir problem veya soru olduğunda buradan danışmakta ve cevap almaktadırlar.

Geleneksel âşık kahvehanelerine kadınlar da gitmektedir fakat bu durumun kimi sakıncaları bulunmaktadır (âşıklık geleneği icralarının gece geç saatlere kadar sürmesi vb. sebeplerden dolayı). İnternet ortamındaki kahvehane sayesinde kadınlar rahatlıkla âşıkların icralarını izlemekte, bu kahvehane içerisinde erkeklerle aynı statü ve haklara sahip olmaktadır. Önemli gün ve gecelerde ya da güncel olaylar hakkında âşıklar paylaşımlar yapmakta ve halk ile samimi ilişkiler içerisinde olmaktadır. Gerçek hayatta halk ile iç içe olan âşıklar, bu vesileyle sanal ortamda da bu ilişkiyi sürdürmektedirler.

Vefat etmiş olan âşıkların icraları paylaşılarak bu âşıkların toplum nezdinde ve/veya toplumsal bellekte yaşatılmasına olanak tanınmaktadır. Ayrıca bu âşıklar üzerine düzenlenen çeşitli programlar ile

farklı program, şölen, festival vb. etkinlikler hakkında paylaşımlara yer verilmektedir. Bununla birlikte bahse konu olan programlara çeşitli sebeplerden dolayı katılmayanlar için program canlı yayın olarak bu ortamdan verilmekte veya icranın daha sonra videosunun paylaşılmasına olanak tanınmaktadır.

Folklorun yeni araştırma sahası ve âşıklık geleneğinin yeni icra ortamı olarak düşünülebilecek internet ortamında genelinde tüm folklor ürünlerinin özelinde ise âşıklık geleneği mahsullerinin derlenmesi gerekmektedir. Çünkü bu ortamda hesapların silinmesi, dondurulması, herhangi bir sebepten ötürü hesabın kapatılması, paylaşımların silinmesi/kaldırılması gibi durumlar neticesinde bu ürünlere ulaşım sağlamayacak ve bu ürünler kaybolacaktır. Nasıl ki sözlü kültür ortamında kaynak kişilerden derlenmeyen her halk bilgisi ürünü, o kaynak kişinin vefatıyla kaybolmaktaysa e-folklor için de benzer durumla karşı karşıya kalılabilmektedir.

Geleneksel âşık kahvesinde gerçekleştirilen icralar da “Âşıklar Kahvesi”nde yayımlanabilir. Bu durum ortamın genel havasını yansıtabilecek ve dinleyicilerin kendilerini geleneksel âşık kahvehanesinde gibi hissetmelerini sağlayacaktır. Bunun gerçekleştirilmesi neticesinde herhangi bir sebepten (uzaklık, hastalık vb.) ötürü icralara katılmayan kişilerin bu şekilde icrayı takip etmesine olanak tanınacaktır. Bu hususta internet ortamında farklı sanal topluluklar oluşturulabilir, grup, sayfa vb. açılabilir. Bu durum âşıklık geleneğinin internet ortamında da sağlam şekilde yer almasını sağlayacak ve çağın gerekliliklerine ayak uydurarak geleneğin devam etmesi adına önemli bir adım atılmış olacaktır. Ayrıca çalışma içerisinde yer verilen Cemal Divanî’nin canlı yayın akışı şeklinde veya buna benzer şekillerde canlı yayınlar düzenlenebilir ve geleneğin kaybolmasının önüne geçilerek, farklı bir sahada yaşatılmasına olanak tanınabilir. Bu biçimde düzenlenecek canlı yayınlarda kahvehane ortamını andırarak materyallerin kullanımına yer verilerek geleneksel âşık kahvehanesi ortamı oluşturulabilir. Bu bağlamda konunun ehilleri olan halkbilimciler tarafından uygulamalı halkbilimi çalışmaları çerçevesinde internet üzerinden bir sayfa oluşturulabilir, canlı yayınlar düzenlenebilir ve âşıkların icralarını buradan gerçekleştirmesine olanak tanınabilir. Konunun uzmanları tarafından bahse konu olan uygulamaların yerine getirilmesi ise geleneğe zarar verilmemesi hususunda elzem bir rol üstlenmektedir. Bunun belirli düzen, disiplin içerisinde yapılması ise büyük önem taşıyacaktır.

Sonnotlar

- 1 Kahvenin ortaya çıkışı, kullanımı ve kahvehane ile ilişkisi, kahvehanenin ortaya çıkması, süreç içerisinde yaşananlar hakkında ayrıntılı bilgi için bk.: (Düzgün, 2005: 11-68). Kahvenin ortaya çıkması, Osmanlı’da kullanılması gibi hususlarda bilgi için bk.: (Bostan, 2001). Kahvehanenin tarihi için bk.: (Yaşar, 2019).
- 2 Köprülü, çalışmasının çeşitli kısımlarında kahvehaneler hakkında malumat vermiştir. Ayrıntılı bilgi için bk.: (Köprülü, 1999).
- 3 Âşıklık geleneği, 2009’da UNESCO İnsanlığın Somut Olmayan Kültürel Mirası Temsili Listesi’ne kaydedilmiştir.
- 4 Cemal Divanî’nin Facebook üzerine yazdığı “Facede” adlı şiiri için bk.: (URL-2).
- 5 Radyonun ve kasetçaların kahvehaneyi olumsuz etkilemesinin yanı sıra televizyonun günlük hayatta kullanılmaya başlanması, âşık kahvehanesi müşterileri bu ortamdan uzaklaşmıştır (Düzgün, 2011: 268).
- 6 Çeşitli âşıklara ait görseller “Âşıklar Kahvesi”nin profil fotoğrafı olarak kullanılmaktadır. Bunlar arasında (Oltulu) Âşık Mevlüt İhsani, Âşık Veysel, Âşık Murat Çobanoğlu, Âşık Reyhani gibi âşıkların görselleri yer almaktadır.
- 7 Alev’in çalışması grubun kurulduğu tarihten yaklaşık üç yıl sonrasına aittir ve bu dönemlerde Facebook’ta birçok özellik (söz gelimi, canlı yayın özelliği) bulunmamaktadır. Bunun yanı sıra Alev’in çalışması direkt olarak bu konu üzerine odaklanmadığından ve konunun yeterince aydınlatılmış olmamasından kaynaklı bu çalışmayı oluşturma gerekliliği doğmuştur. Ayrıca Alev’in bahsettiği hususlar açısından tekrara düşmemeye çalışılmıştır. Bu kapsamda 2011-2014 arasında “Âşıklar Kahvesi”ndeki mahsuller hakkında bk.: (Alev, 2014: 209-248).
- 8 Düzgün (2005: 155), son otuz yıl içerisinde Erzurum’da âşık kahvehanesi işletmeciliği yapan âşıklar arasında Yaşar Reyhani, Nuri Çırağı, Ali Rahmani, Fuat Çerkezoğlu, Erol Ergani, Cengiz Yarani, Vahdettin Işıldak, Sıtkı Eminoglu’nun isimlerini zikretmektedir.
- 9 Cemal Divanî, yaşadığı rahatsızlıktan ötürü şu anda bu şekilde yayınlar yapmamaktadır.
- 10 Kısaca bahsetmek gerekirse bu yazı dizisinde her bir gün için bir âşık, onun hakkında ya da onun anlattığı bir hikâye ve şiir paylaşılmaktadır. Cemal Divanî ve “Mızrabın Derdi” yazı dizisi hakkında bilgi için bk.: (Sezgin, 2022).

11 Televizyon dizilerinin halk hikâyelerinin modern şeklini teşkil edip etmemesi hususunda bir çalışma için bk.: (Çevik, 2015).

Kaynaklar

- ALEV, E. (2014). *Âşık Kahvehânelerinden Sosyal Paylaşım Sitelerine Âşıklık Geleneği*. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- BALKAYA, A. (2013). “Mekân Poetikası Bağlamında Âşık Kahvehaneleri ve Âşık Üzerinde Kimi Fonksiyonları”. *Turkish Studies*, C. 8, S. 1, 881-889.
- BAŞARAN, U. (2021). “Nostalji-Kültür İlişkisi ve 21. Yüzyıl Türk Halk Şiirinde Nostaljik Unsurlar Üzerine Bir Değerlendirme”. *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, C. 14, S. 34, 636-651.
- BOSTAN, İ. (2001). “Kahve”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 24, 202-205.
- ÇELİK, A. (2019). “Kimlik, Ötekilik ve Mekân İlişkisi Kapsamında Billur Köşk Masalları’nda Toprak Sembolizmi”. *Prof. Dr. Mehmet Arslan’a Armağan*. (Hzl.: Hacı İbrahim Delice vd.), Sivas: Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, 753-758.
- ÇEVİK, M. (2015). “Televizyon Dizileri Halk Hikâyelerinin Modern Şekli Midir?”. *Millî Folklor*, C. 27 S. 106, 34-46.
- ÇOBANOĞLU, Ö. (2018). “Halkbiliminde Yeni Paradigmalar Bağlamında İnternet Folkloru”. 9. *Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Bildirileri (Genel Konular)*, 121-126, Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü.
- DURMAZ, U. (2020). “Bir Mekânın Anatomisi: Halk Edebiyatı Ürünlerinin Yaratma ve İcra Ortamı Olarak Kahvehaneler”. *Uluslararası Halkbilimi Araştırmaları Dergisi*, C. 3, S. 4, 110-129.
- DÜZGÜN, D. (1995). “Erzurum’da Âşık Kahvesi Geleneği”. *Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi*, S. 1, 15-22.
- DÜZGÜN, D. (2005). *Erzurum’da Kahvehaneler ve Âşık Kahvehanesi Geleneği*. İstanbul: Aktif Yayınevi.
- DÜZGÜN, D. (2011). “Âşık Kahvehanesinin Fonksiyonlarındaki Gelişim ve Değişimin Geleneğe Etkileri”. *Somut Olmayan Kültürel Miras Yaşayan Âşık Sanatı Uluslararası Sempozyum Bildirileri* (Hzl.: M. Öcal Oğuz ve Selcan Gürçayır Teke) 263-272, Ankara: Gazi Üniversitesi Türk Halkbilimi Araştırma ve Uygulama Merkezi (THBMER) Yayınları.
- DÜZGÜN, D. (2017). “Âşık Edebiyatı”, *Türk Halk Edebiyatı El Kitabı*. (Ed.: M. Öcal Oğuz), 287-344, Ankara: Grafiker Yayınları.
- EKİCİ, M. (2011). “Âşıklık Geleneğinin Güncel Sorunları”. *Somut Olmayan Kültürel Miras Yaşayan Âşık Sanatı Sempozyum Bildiri Kitabı*. (Ed.: Öcal Oğuz ve Selcan Gürçayır), 7-15, Ankara: Gazi Üniversitesi THBMER Yayınları.
- FİDAN, S. (2017). *Âşıklık Geleneği ve Medya Endüstrisi -Geleneksel Müziğin Medyadaki Serüveni*, Ankara: Grafiker Yayınları.
- GÜLÜM, E. (2018). “Dijital İletişim Teknolojileri Aracılı Bir Folklorik Deneyim Alanı Olarak Sanal Ortam”, *Millî Folklor*, S. 119, 127-139.
- GÜMÜŞ, Ş. (2022). “Somut Olmayan Kültürel Mirasın Elektronik Kültür Ortamına Aktarımı: Kukuli Müziklerinde Kültürel Unsurlar”. *RumeliDE Journal of Language and Literature Studies*, S. 26, 292-505.
- GÜVENÇ, A. Ö. (2014). “İnternet Folkloru Üzerine Önerilen Bir Terim: E-Folklor”. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C. 18, S. 2, 31-46.
- GÜVENÇ, A. Ö. (2019). “Günümüz Âşıklarının Sanata Yönelme ve Yetişme Şekilleri Üzerine Tespitler”. *Toroslardan Tanrı Dağlarına Türk Halkbiliminin Ulu Çınarı Prof. Dr. Ali Berat Alptekin Armağanı*, (Ed.: Esmâ Şimşek vd.), 611-618, Konya: Kömen Yayınları.
- KÖPRÜLÜ, F. (1999). *Edebiyat Araştırmaları*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- ÖLÇER ÖZÜNEL, E. (2019). “Geleneğin Geleceği: Somut Olmayan Kültürel Miras Unsuru Olarak Âşıklık”. *AHBV Edebiyat Fakültesi Dergisi*, S. 1, 39-45.

- ÖZDEMİR, E. (2016). “Sosyo-Kültürel Bir Müzik İcra Ortamı Olarak Âşık Kahvehaneleri ve Bursa Âşıklar Kahvesi”. *Rast Müzikoloji Dergisi*, C. 4, S. 1, 1153-1165.
- ÖZDEMİR, N. (2015). *Medya Kültür ve Edebiyat*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- SAKAOĞLU, S. (2005). “Kahve, Kahvehane ve Erzurum’da Âşık Kahvehaneleri”. *Türk Dili: Dil ve Edebiyat Dergisi*, S. 648, 490-493.
- SEZGİN, R. (2022). “İnternet Ortamında Âşık Cemal Divanı”. *Culture and Civilization*, C. 1, S. 3, 59-77.
- TAŞLIOVA, M. M. (2014). “Stüdyoya Taşınan Âşıklık veya ‘Stüdyo Tipi’ Âşıklığa Doğru: Sözlü <Doğal> ve Dijital <Elektronik> İcra Yapıları Üzerinde Mukayese”. *Türkbilig*, S. 27, 79-104.
- UMURBERK, İ. ve DAŞDEMİR, Ö. (2017). “Âşık Şiirinde Yeni Ölçü Denemeleri ve Az Kullanılan Ölçüler: Âşık Sadık Miskini Örneği”. *Ahnteri Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 2, 59-73.
- VURAL, T. ve Yakuti, H. A. (2015). *Âşık Cemal Divanı-Gönlümün Gözyaşları*. Ankara: Bizim Büro Matbaacılık.
- YAŞAR, A. (2019). “Kahvehane”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. C. EK-2, 3-5.

İnternet Kaynakları

- URL-1: <https://www.youtube.com/watch?v=f8-2KcwD11I> (Erişim: 13.05.2022).
- URL-2: <https://www.facebook.com/135821156471777/photos/1162236937163522/> (Erişim: 16.05.2022).
- URL-3: <https://www.facebook.com/groups/asiklarkahvesi> (Erişim: 13.05.2022).
- URL-4: <https://www.facebook.com/groups/169700543077126/user/100008039250971/> (Erişim: 13.05.2022).
- URL-5: <https://www.facebook.com/groups/169700543077126/user/816048608/> (Erişim: 13.05.2022).
- URL-6: <https://www.facebook.com/groups/169700543077126/user/100005893570863/> (Erişim: 13.05.2022).
- URL-7: <https://www.facebook.com/groups/asiklarkahvesi/files> (Erişim: 14.05.2022).
- URL-8: <https://www.facebook.com/photo/?fbid=10159109119314183&set=g.169700543077126> (Erişim: 13.05.2022).
- URL-9: <https://www.facebook.com/photo/?fbid=4566752326731315&set=g.169700543077126> (Erişim: 13.05.2022).
- URL-10: <https://www.facebook.com/photo/?fbid=783241928923283&set=g.169700543077126> (Erişim: 13.05.2022).
- URL-11: <https://www.facebook.com/photo/?fbid=10157953865444183&set=g.169700543077126> (Erişim: 13.05.2022).
- URL-12: <https://www.facebook.com/photo/?fbid=10156497981144183&set=g.169700543077126> (Erişim: 13.05.2022).
- URL-13: <https://www.facebook.com/asikcemal.divani/videos/3700957183310838/> (Erişim: 13.05.2022).
- URL-14: <https://www.facebook.com/groups/asiklarkahvesi/posts/1562865093760657/> (Erişim: 13.05.2022).
- URL-15: <https://www.facebook.com/groups/asiklarkahvesi/posts/1306855016028334/> (Erişim: 13.05.2022).
- URL-16: <https://www.facebook.com/photo/?fbid=2700631806657353&set=g.169700543077126> (Erişim: 13.05.2022).
- URL-17: <https://www.facebook.com/asikcemal.divani/videos/1829769977096244/> (Erişim: 14.05.2022)
- URL-18: <https://www.facebook.com/asikcemal.divani/videos/3700957183310838/> (Erişim: 14.05.2022).